

Šimečková, Soňa

Bulharské překlady ze Svatopluka Čecha do první světové války

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1975, vol. 24, iss. D22, pp. [107]-116

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/108221>

Access Date: 04. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

SOŇA SIMEČKOVÁ

BULHARSKÉ PŘEKLADY ZE SVATOPLUKA ČECHA DO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLKY

S prvními překlady z české umělecké literatury se v osvobozeném Bulharsku setkáváme již počátkem osmdesátých let 19. století, což je poměrně brzy, vezmeme-li v úvahu celkovou tehdejší situaci Bulharska. Na druhé straně to však má své příčiny. Osvobození Bulharska v roce 1878 umožnilo všestranný rozvoj nového samostatného bulharského státu, mimo jiné vytvořilo také příznivé podmínky pro široký rozmach literatury, v níž neobyčejně sílí snaha o evropeizaci a začlenění bulharské literatury do kontextu literatury světové. Jednou z literatur, které bulharské literatuře podaly pomocnou ruku v procesu objevování evropské kultury, je také literatura česká. I když se zde vyskytovaly značné potíže rázu technického, např. malé jazykové znalosti (řada překladů byla pořizována prostřednictvím jiných jazyků, zvl. ruštiny a němčiny), dále omezené možnosti získávání originálů, nedostatečně školení překladatelé aj., přece jenom při pronikání české literatury na bulharskou půdu sehrály značnou roli příbuzenské vztahy obou těchto slovanských literatur, které si byly a jsou blízké svým převážně demokratickým charakterem i svými osudy.

S potřebami a požadavky tehdejší bulharské literatury souvisel i výběr českých autorů, kteří byli do bulharštiny překládáni. Jedním z nich je Svatopluk Čech, zastoupený v Bulharsku ve zkoumaném období (spolu s Janem Nerudou) největším počtem prací, především povídkových.

V osmdesátých a devadesátých letech 19. století se bulharská literatura ocitá před novými naléhavými problémy danými celkovým vývojem bulharské literatury v jejím poměru k literaturám evropským a ruku v ruce s tím v ní začínají převažovat obecně lidské myšlenky a problémy. V důsledku toho ochabuje patos literatury spjaté s osvobozenou válkou a tato literatura zároveň ztrácí na své působnosti a popularitě. Proto překlady z díla Svatopluka Čecha se staly jedním z prostředků uměleckého vyjádření ideových a estetických potřeb bulharské literatury na tehdejších vývojových stupních. Svatopluk Čech nebyl v té době v bulharské překladové literatuře znám jako pěvec Slovanstva a vyznavač ideje slovanské vzájemnosti a solidarity, ale jako spisovatel zpracovávající obecně lidské problémy a témata.

V roce 1887 se s dílem Svatopluka Čecha setkáváme v bulharském tisku

poprvé. Bálgarska sbírka přináší v rubrice Malki razkazi překlad Čechovy povídky *Duch markýzův* (*Duchát na markiza*),¹ v níž se autor dobromyslně vysmívá lidským slabostem. Překladatel, podepsaný zkratkou C. O-B (pravděpodobně S. Oğňanov), pracoval nad textem svědomitě, o čemž svědčí mimo jiné též vysvětlivky, podávané u výrazů označujících málo známou nebo typicky českou věc. Povídka je přeložena se zřetelem ke specifické bulharského jazyka a prostředí; je vidět, že překladatel znal dosti dobře česky a dovedl výstižně vyjádřit i myšlenky českého originálu. Překlad je však na několika místech znehodnocen vnecháním některých pasáží, z hlediska obsahu povídky dosti důležitých, čímž překlad ztrácí poněkud na umělecké hodnotě a věrnosti, i když celkový smysl není podstatně změněn.

Počátkem příštího roku nacházíme ve Vazovově časopisu *Dennica* překlad další povídky Svatopluka Čecha.² Je to povídka *Burenosci* (*Buřňáci*), v níž si satirické ostří autorova pera bere na mušku soudobou společnost, která hodnotí člověka podle toho, jaké společenské postavení zaujímá, a odsuzuje ty, kdož se pro vlastní pohodlí zřekli pokrokové cesty, kterou si kdysi vytkli.

Autorem překladu, podepsaného iniciálou „И“, je pravděpodobně sám redaktor časopisu Ivan Vazov. Jeho talent a neobyčejný překladatelský takt mu zde pomohly vytvořit důstojný protějšek k českému originálu, a to tím spíše, že Čechova povídka vyjadřovala myšlenky blízké samotnému Vazovovi. Vysoká hodnota překladu spočívá nejenom v jazykovém převedení, nýbrž především v dovednosti překladatele věrně tlumočit celkovou atmosféru předlohy, zachovat její lehce posměšný tón.

Jestliže je autorem překladu (jak předpokládáme) skutečně Ivan Vazov, pak i přes naprostý nedostatek fakt, která by dokázala alespoň částečnou Vazovovu znalost češtiny, nás hodnoty překladu přesvědčují, že překladatel povídky přece jenom ovládl český jazyk do značné míry nebo že si zvolil neobyčejně šťastně svého informátora či informátory,³ což mu umožnilo pochopit všechny významové odstíny jazyka i obraty hovorové řeči a zdařile je přetlumočit. U vysoce inteligentní Vazovovy osobnosti můžeme připustit spojení obou eventualit. Prostřednictvím ruského překladu je v tomto případě vyloučeno, protože Čechova povídka *Buřňáci* vyšla v ruském překladě poprvé až v r. 1954 (srov. L. S. Kiškin, *Svatopluk Čech*, Moskva 1959, str. 245).

Překlad je doplněn několikařádkovou poznámkou pod čarou (od překladatele), která představuje českého básníka jako spisovatele velmi talentovaného a populárního; pro nás je důležitá hlavně tím, že uvádí předlohu, které bylo při překládání použito (*Různé črty, žertovné i vážné*, 1887).

Na stránkách výše uvedeného časopisu nacházíme po několikaměsíční přestávce překlad Čechovy povídky *Na morskija brjag* (*Na břehu mořském*).⁴

¹ Bálgarska sbírka 1887, g. IV, kn. 14 (česky *Povídky, arabesky a humoresky I*, 1883).

² *Dennica* 1890, g. I, kn. 2, str. 88—92.

³ Je možné, že i v tomto případě byl informátorem prof. Dobruský, který spolupracoval s Vazovem při překladech českých básní, které překládal do bulharštiny a které Vazov pak zbášňoval. Srov. J. P á t a, *České písemnictví v bulharské chrestomatii Vazova-Veličkova v roce 1884*, Sborník prací věnovaných profesorovi Dru. Václavu Tillovi k šedesátým narozeninám; 1867—1927 (red. J. Polívka, J. Frček, J. Ježek, J. Horák), vyd. Národopisná společnost československá v Praze 1927, str. 146.

⁴ *Dennica* 1890, g. 1, kn. 6 (česky v *Národních listech* 1880, str. 276—279).

Překladatel, podepsaný jako Д-р Д-чов, přispěl uveřejněním tohoto překladu k dalšímu rozšíření znalostí bulharského čtenáře o české literatuře, což je jediným kladem jeho úsilí. Úroveň překladu prozrazuje nedostatečnou znalost jazyka originálu. Je možné, že překlad byl pořízen prostřednictvím jiného jazyka, ale to rovněž nemůže plně omluvit těžkopádnost tlumočení: na několika místech nacházíme i chybný významový převod slov, čímž dochází až ke zkolení původního textu.

V roce 1892 se znovu — po dvouleté odmlce — setkáváme v bulharském tisku se Svatoplukem Čechem. V časopise *Iskra* objevuje se překlad Čechovy povídky *Signorina Gioventu* pod názvem *Maskarad* (*Iskra* IV, 1892, kn. 11, str. 605—611, prev. Värbev). Jde zřejmě o bulharské přepracování ruského překladu, vydaného téhož roku (*Vsemirnaja biblioteka*, maj 1892). Dosvědčuje to i stejný název bulharského zpracování.

O dva roky později přináší *Balgarski pregled*, časopis věnovaný otázkám vědy, literatury a společenského života, překlad povídky *Člověk, jenž vydal básně* (*Čovekät izdal stichotvorenija*).⁵ Táž povídka našla o osm let později ještě jednoho překladatele.⁶ Originál povídky byl poprvé uveřejněn v časopise *Lumir* v r. 1875, ale její základní myšlenku zpracoval Čech již předtím v črtě *Spisovatel, kterého nikdo nečte* (1871). Později byla zařazena do sbírky *Povídky, arabesky a humoresky* III. Povídka našla ještě i po třiaadvaceti letech (a také později) znovu své místo v bulharském tisku, a to především pro své umělecké hodnoty. Působily zde ovšem i jiné faktory, především obdobná hospodářská a společenská situace v Bulharsku i obdobné problémy bulharské literatury v osmdesátých a devadesátých letech 19. století.

Autorem překladu je pravděpodobně žák českého profesora Jana Gebauer, pozdější akademik a profesor sofijské university, dlouholetý pracovník Bulharské akademie věd, významný bulharský lingvista a etnograf — Ljubomir Miletič (1863—1937), v té době ještě lektor na nedlouho předtím založené sofijské universitě. Z Prahy, kde studoval (asi do r. 1886) a jako stipendista ministerstva osvěty absolvoval slovanskou filologii, odnesl si kromě lásky k české literatuře i dobré znalosti českého jazyka, které pak se zdarem uplatnil ve svých překladech děl českých autorů.

Baladu *Šumařovo dítě* (*Guslarovo dete*), jedinou báseň Svatopluka Čecha, přeloženou do bulharštiny v době do první světové války, uveřejnil časopis *Balgarska sbirka*.⁷ Týž překlad, podepsaný iniciálou „C“ (což je asi počáteční písmeno křestního jména redaktora časopisu), vybral po deseti letech u příležitosti Slovánského sjezdu v Sofii bulharský spisovatel Stilijan Čilingirov.⁸

Pod čarou je uvedena poznámka překladatele, který označil za nejtypičtější rys Čechových prací jeho reakci na soudobé poměry, političnost a slovanské vlastenectví, což je vidět již na výběru titulů, jimiž ho představuje

⁵ *Čovekät izdal stichotvorenija*. Chumoreska na Sv. Čech. Prev. na češki L. M., *Balgarski pregled* 1894, g. II, kn. 2, str. 36—41.

⁶ Uveřejněno pod názvem *Sled izdavana na stichotvorenijata*, přel. kpt. Draganov pod pseudonymem Vojvodata. Autor překladu byl jedním z čelných představitelů Bulharského cyklistického svazu, který vydával časopis *Balgarski koloezdač*. Viz dále.

⁷ *Guslarovo dete*. Balada ot Sv. Čecha. Prev. S. *Balgarska sbirka* 1895, g. II, kn. 4, str. 392.

⁸ St. Čilingirov, *Slavjanska antologija*, Sofija 1910, str. 60—61.

domácímu čtenářskému obecenstvu. Svatopluk Čech je tu uveden jako autor *Václava z Michalovic, Královny Dagmar, Písní otroka* a dále četných kratších básní, z nichž je vybrána i tato. Překladatel, jemuž při výběru z Čechových veršů imponovala především silná sociální nota básně, snažil se Čechovu baladu převést do své mateřštiny co nejpřesněji a nejpečlivěji, i když jeho úsilí nebylo vždy korunováno plným úspěchem. *Guslarovo dete* je však prvním a jediným bulharským překladem z básnického díla Svatopluka Čecha do první světové války. A v tom právě spočívá bezesporu nemalá překladatelova zásluha.

Bulharští překladatelé 2. poloviny devadesátých let sahalí s oblibou po satíře, aby jí bičovali neduhy své doby podobně jako jejich čeští kolegové již od sedmdesátých let 19. století. Tato tendence se projevila i při výběru překladů z cizích literatur. Tak např. 1896 přináší Bálgarska sbírka překlad Čechovy satiry *Zastavená povaha* (1871 — později zařazená do souborné sbírky *Povídky, arabesky a humoresky*) pod názvem *Založen charakter*.⁹ Překladatelem byl v tomto případě známý nám již S. O g ň a n o v (významný divadelní herec, spjatý příbuzenskými svazky s českým prostředím), podepsaný zkratkou C. O.-B.¹⁰ Týž překlad byl vydán v roce 1902 jako samostatná publikace ve prospěch zřízení bezplatné školní jídelny v Sofii a potřeťí byl vydán jako poslední v pořadí překladů tří povídek Svatopluka Čecha, uveřejněných jako 50. svazek Světové knihovny (Vsemirna biblioteka)¹¹ v překladu Spase G a n e v a (1882—1957), gymnasijsního profesora v Ruse, Lomu a ve Varně a absolventa slovanské filologie na universitě ve Vídni (jeden rok studoval také v Petrohradě). V letech 1905—1913 byl Ganev spolupracovníkem literární rubriky časopisů Bálgarska sbírka a Slavjanski glas. V Lomu působil dva roky a právě z té doby se datují jeho překlady z češtiny. Překládal i z ruštiny a z polštiny. Srovnání obou uvedených překladů, Ogňanovova i Ganevova, ukazuje přibližně stejnou úroveň; oba se snaží o co nejvěrnější vyjádření myšlenky, což se jim daří se střídavým úspěchem. Možno říci, že význam obou těchto překladů je především propagační — seznamují bulharské čtenáře s prací českého autora, která měla co říci čtenářskému publiku i v bulharském prostředí několik desítek let po svém vzniku.

Bálgarska sbírka r. 1897 přináší anonymní překlad Čechovy povídky *Souboj. Ze zápisů přítelových (Duboj. Iz memuarite na prijatelja mi)*.¹² Z překladu je patrné, že překladatel nedovedl přeložit všechny obraty, vynechává místy dokonce celé pasáže, asi proto, že nepochopil dobře jejich obsah, ačkoli by tato místa neměla být vynechána.

Satiru *Bārbumbum (Rrrbumbum)* přinesla Bálgarska sbírka počátkem roku 1897.¹³ Bylo to v době, kdy bulharští spisovatelé (většinou ti, kteří studovali v cizině) objevují pro bulharskou čtenářskou obec Evropu s její tehdejší estetikou, filozofií a ideologií, v době, kdy zatím ještě pomalu, ale jistě pronikají

⁹ Bálgarska sbírka 1896, g. III, kn. 10, str. 1004—1009.

¹⁰ *Založen charakter. Satira ot S. Čecha*. Bálgarska sbírka, I. c. Bližší údaje o dalším vydání viz v soupisu překladů.

¹¹ Sv. Čech, *Chumoristični razkazji*, prev. Spas Ganev. Vsemirna biblioteka, n. 50. Sofija 1911, str. 44—52.

¹² Bálgarska sbírka 1897, g. IV, kn. I, str. 73—79. Český originál povídky vznikl r. 1878; zařazen do sbírky *Povídky, arabesky a humoresky* I.

¹³ Bálgarska sbírka 1897, g. IV, kn. 2, str. 198—202.

do bulharské literatury západoevropské literární směry. Překlad povídky českého spisovatele, varujícího domácí veřejnost před literární módou, která plodí bezcenný a nevkusný literární brak a nese s sebou nebezpečí dezorientace estetického vkusu čtenářů, měl posloužit ke stejným účelům i v přijímací literatuře. Svatopluk Čech se zde projevil jako typický představitel tzv. národní školy v české literatuře. Není tedy jistě náhodou, že překlad uveřejnila právě Bálgarska sbírka, která byla tribunou národního směru v bulharské literatuře.

Překladatel, podepsaný jako Ct. O-в (nepochybně opět S. Ogňanov), dopustil se několika nepřesností, které sice nejsou na překážku celkovému pochopení Čechovy povídky, ale do jisté míry přece jenom snižují estetickou hodnotu překladu. Záslouhou autora překladu však zůstává samotný fakt, že uvádí tuto povídku do bulharské překladové literatury a že se snaží bulharské čtenáře seznámit co nejlépe s prostředím, v němž se příběh odehrává. Z toho důvodu uvádí také vysvětlivky (pod čarou) ke všem místním názvům.

Práce Svatopluka Čecha se nepřestávají objevovat na stránkách bulharského tisku ani v prvních dvou desetiletích 20. století; také nyní je Svatopluk Čech v Bulharsku zastoupen téměř výlučně (s jedinou výjimkou) svou povídkovou tvorbou, a to ze svého stěžejního povídkového souboru *Povídky, arabesky a humoresky* (1878—1883). Jde v podstatě jenom o dvě nové povídky, další tři tituly jsou jenom novým uveřejněním Čechových povídek, známých bulharskému čtenáři již z minulého století, přičemž některé z nich jsou uveřejňovány znovu a znovu. Jsou to především ty, které soustřeďují svůj zájem na individuální projevy lidského charakteru a psychiky. Dají se mezi nimi najít i práce se silným sociálním patosem, pozorujeme však jeho ústup do etické sféry právě tak, jako tomu bylo ve stejné době i v bulharské literatuře, v níž vedle pronikajících modernistických směrů nepřestává působit vliv kritického realismu. Jeho převahu zde pozorujeme stále i na přelomu 19. a 20. století. To se ostatně odráží a projevuje i v bulharské literatuře překladové.

Na rozdíl od 19. století, v němž nenacházíme žádnou poznámku o Svatopluku Čechovi, ani třeba jenom stručnou recenzi některé z překládaných prací, na počátku 20. století objevují se první bio-bibliografické články o osobnosti a díle Svatopluka Čecha, někdy s vlastními názory pisatele, které můžeme považovat za první pokusy o kritický pohled na Čechovo dílo v Bulharsku.

V těchto člancích jsou zdůrazněny především národní kořeny díla tohoto českého spisovatele; Čech-básek je reprezentován v tomto období jediné opětným uveřejněním již zmíněné básně *Guslarovo dete*. Z jeho ostatní bohaté básnické tvorby nebylo do bulharštiny přeloženo nic. Tento fakt můžeme vysvětlit především samotným charakterem většiny Čechovy veršové tvorby, která je tematicky tak specificky česká, že by průměrnému bulharskému čtenáři té doby byla jenom obtížně srozumitelná.

Bulharský překlad úsměvné humoresky *Jak se čítají verše* (1880) — *Kak se četât stichove* — uveřejnila v roce 1901 opět Bálgarska sbírka (stejně jako většinu bulharských překladů z Čechova díla do první světové války). Redaktorem časopisu je v této době S. S. B o b č e v, představitel reakčního slavjanofilství. V bulharském textu překladatele podepsaného iniciálou „K.“ se vyskytuje i několik rusismů (karandaš, nravi se, nenravi se, veličajša

redkost), ale vzhledem k tomu, že nevíme nic bližšího o osobnosti překladatele, nemůžeme jednoznačně určit jejich bezprostřední původ. Mohou být způsobeny právě tak použitím jinojazyčné předlohy, jakož i pobytem překladatele v ruském jazykovém prostředí, které mohlo ovlivnit i jeho mateřský jazyk. Nejpravděpodobnější je zde však prostřednictvím ruského překladu, který vyšel téhož roku (1901) v časopise *Russkij vestnik* (srov. L. S. Kiškin, *Svatopluk Čech*, Moskva 1959, str. 242).

V roce 1902 se objevuje nové vydání povídky *Zastavená povaha* (*Založen charakter*). Poprvé byla tato satira vydána v bulharském překladu časopi-secky r. 1896 v časopise *Bälgarska sbirka* v překladu S. Ogňanova (viz výše). Její nové vydání je knižní.

Časopis *Bälgarski koloezdač* přináší 1904 další překlady povídky *Sled izdane na stichotvorenija*.¹⁴ Autorem překladu je v tomto případě kpt. Draganov, pišící pod pseudonymem *Vojvoda*.

V lednu 1906 uveřejnil Spas Ganev svůj článek *Svjatopluk Čech* v rubrice *Iz češkata knižnina* v časopise *Bälgarska sbirka* (g. XIII, kn. I, str. 55 až 56). Klade Svatopluka Čecha (spolu s Jaroslavem Vrchlickým) na první místo mezi českými básníky, zdůrazňuje přednosti jeho díla po stránce ideové (idea slovanské solidarity a vzájemnosti, političnost Čechových veršů) i po stránce umělecké (vytříbenost básnického jazyka, vysoká poetičnost obrazů). Uvádí nejdůležitější tituly z jeho spisovatelského díla, ale blíže je necharakterizuje. Zdůrazňuje také význam Čechových satir a humoresek. Článek uzavírá přehled dosavadních bulharských překladů z díla Svatopluka Čecha, otištěných v časopise *Bälgarska sbirka*. Obsahuje i krátký životopis Svatopluka Čecha a byl vydán jako informativní úvod k překladu povídky *Jabloň*. Nedostatečnou charakteristiku hlavních prací Čechových vysvětlíme opatrností Ganevovou a obavami před eventuálními zásahy cenzury. V článku se však setkáváme nejenom s tiskovými chybami v názvech děl, ale také s nesprávně uvedenými křestními jmény spisovatelů, což vede k dezinformovanosti bulharského čtenáře.

Čechova povídka *Jabloň* vznikla v r. 1878 a počátkem osmdesátých let byla otištěna v knižním vydání *Povidek, arabesek a humoresek III*. I tento překlad, uveřejněný pod názvem *Jabälčevoto dārvo*, je však místy mnohohlavný, jako ostatně všechny Ganevovy překlady, a také trpí příliš volným tlumočením.

U příležitosti 60. narozenin Svatopluka Čecha uveřejňuje opět *Bälgarska sbirka* článek *Svjatopluk Čech. Po slučaj 60-god. mu jubilej*, jehož autorem je rovněž Spas Ganev.¹⁵ Navazuje zde na životopisné a bibliografické údaje, které přineslo lednové číslo téhož časopisu. Kromě nejdůležitějších názorů z českého tisku, krátkého životopisu jubilanta a informací o průběhu oslav Čechova výročí snaží se autor vystihnout pravou podstatu osobnosti významného českého spisovatele, příčinu jeho velké obliby a popularity. Možno říci, že vcelku úspěšně.

V 5. svazku téhož ročníku časopisu *Bälgarska sbirka* nacházíme — opět

¹⁴ *Bälgarski koloezdač* 1904, g. VI, kn. 10—11, str. 6—11; kn. 12, str. 4—7. O prvním bulharském překladu této povídky viz výše v textu.

¹⁵ *Bälgarska sbirka* 1906, g. XIII, kn. 3, str. 192—195.

v překladu Spase Ganeva — humoresku *Žolí*.¹⁶ Bulharský překlad této povídky vzniká se zpožděním více než třiceti let, a to v době, kdy nové umělecké směry, pronikající do bulharské literatury, začínají ovlivňovat její žánrovou šíři. Vzniká humor s filosofickým podtextem, lehce ironicky zabarvený. Nová epocha klade nové požadavky i na humor, jehož úkolem není již pouhá zábava, nýbrž také kritika sociálních nešvarů. Do tohoto kontextu vhodně zapadá i překlad Čechovy povídky, v níž autor vedle kritiky tehdejší sociální skutečnosti se dotkl i problému svobody. Překladatel reprodukuje významově správně základní myšlenky originálu, ale i zde je patrné, že ne vždycky pochopil plně smysl hovorových obrátů. V textu nacházíme i několik jasných rusismů, které však nemusí mít nutně svůj původ v ruské předloze, nýbrž i v překladatelových znalostech slovanských jazyků (překládal mimo jiné také z ruštiny).

Tentýž autor je také autorem článku o Svatopluku Čechovi, uveřejněném v roce 1908 v časopise *Slavjanski glas*, vydávaném Slovanským dobročinným spolkem.¹⁷ Článek vznikl jako nekrolog krátce po básnickově úmrtí. Představuje Čecha jako básníka ryze národního a vlasteneckého a vysoce hodnotí i charakter Svatopluka Čecha jako člověka. Uvádí i dosavadní bulharské překlady z Čechovy tvorby, jak je přinášela Bálgarska sbírka i Bálgarski pregled. Ke kladům článku je nutno připočíst snahu o zhodnocení Čechova uměleckého profilu.

Anonymní autor dalšího Čechova nekrologu¹⁸ podává též přehled nejznámějších prozaických prací českého spisovatele a shodně s ostatními bulharskými pisateli nekrologů nejvýše hodnotí humoristické a satirické práce Svatopluka Čecha a některé rysy jeho povahy (např. skromnost), především však buditelský a vlastenecký charakter Čechových prací. V podobném tónu je psán i další nekrolog z pera Spase Ganeva, uveřejněný v časopise Bálgarska sbírka.¹⁹

Jak již uvedeno výše, sestavil u příležitosti sjezdu slovanských kulturních pracovníků v Sofii r. 1910 spisovatel Stilijan Čilingirov *Slovanskou antologii* s úmyslem seznámit bulharskou veřejnost s nejdůležitějšími díly literatur slovanských národů. Tato antologie byla současně obrazem celkového stavu bulharských překladů z jiných slovanských literatur. Mezi českými autory je zde zastoupen i Svatopluk Čech, a to básní *Guslarovo dete* v překladu uveřejněném již r. 1895 v časopise Bálgarska sbírka. Na str. 174 této Slovanské antologie čteme o Svatopluku Čechovi jako o nesporné autoritě ve všech oblastech české literatury.

V r. 1911 vychází knižní vydání Čechových humoristických povídek pod názvem *Chumoristični razkazi* jako 50. svazek Světové bibliotéky. Je to po brožovaném vydání satiry *Zastavená povaha (Založen charakter)* z r. 1902 další knižní vydání prací tohoto českého spisovatele v bulharštině a spolu s brožovaným vydáním Vrchlického komedie *V sudu Diogenově* jedno z prvních knižních vydání českých autorů v bulharském jazyce po osvobození vů-

¹⁶ Bálgarska sbírka 1906, g. XIII, kn. 5, str. 314—322. Vznikla v roce 1871, kniž. vyd. *Povídky, arabesky a humoresky I* (1883).

¹⁷ *Slavjanski glas* 1908, g. VI, kn. 2, str. 64—70.

¹⁸ *Dvama beležití slavjanski pokojnici*, 2. *Svatopluk Čech* (1846—1908), Bálgarska sbírka 1908, g. XV, kn. 3, str. 222—223.

¹⁹ Bálgarska sbírka 1908, g. XV, kn. 4, str. 263—265.

bec. Souborné vydání z r. 1911 obsahuje dřívější překlady povídek *Jabloň, Žolí a Zastavená povaha* od Spase Ganeva a úvod od téhož autora, který je kompilací toho, co Ganev dosud o Svatopluku Čechovi napsal (srov. zejména jeho článek *V pamet na Sv. Čech*, Bálgarska sbírka 1908, kniha 4, str. 263 až 265).

V období do roku 1914 je to zároveň poslední ukázka z díla Svatopluka Čecha v bulharském jazyce. Po roce 1911 začíná válečný neklid zachvacovat Balkánský poloostrov. Nejdříve propuká tzv. Balkánská válka (5. října 1912), potom tzv. Spojenecká válka (16. června 1913) a brzy nato celosvětový válečný konflikt, jehož nezůstalo ušetřeno pochopitelně ani Bulharsko. To všechno bylo příčinou dočasné stagnace překladatelské činnosti. S dalšími překlady z díla Svatopluka Čecha se pak v Bulharsku setkáváme až po skončení 1. světové války v roce 1918.

Je pozoruhodné, že v době do první světové války nebylo do bulharštiny přeloženo nic z Čechových vrcholných prací, které mu v českých zemích zjednal mimořádnou oblibu a popularitu. Většina povídek, do bulharštiny přeložených, jsou nevelké a nevýznamné prozaické práce, v autorově vlasti málo známé a zcela se ztrácejí ve stínu jeho nejlepších básní a próz. Jistou výjimkou je zde jediná do bulharštiny přeložená Čechova báseň *Šumařovo dítě*, jedna z vynikajících Čechových balad, zhudebněná i Leošem Janáčkem.

Rovněž je zajímavé a do jisté míry i překvapující, že do bulharštiny nebylo přeloženo nic z rozsáhlého cyklu próz o panu Broučkovi, ačkoli právě tento typ omezeného a požívačného měšťáka by mohl být bulharskému čtenáři velmi blízký. V bulharské literatuře totiž existuje podobný typ sobeckého a zlostalého bulharského měšťáka, jak jej vytvořil Aleko Konstantinov v ve svém neobyčejně populárním baj Gaňovi. Baj Gaňu bývá srovnáván s proslulým Daudetovým Tartarinem z Tarasconu,²⁰ avšak má mnoho podobných rysů i s Čechovým panem Broučkem. Konstantinov pobýval v roce 1891 v Praze, znal české prostředí a českou literaturu. Byla vyslovena dokonce domněnka, že první verze příhod baj Gaňových vznikla přímo v Praze.²¹ Tato domněnka nebyla ovšem dosud nijak spolehlivě doložena, není však vyloučeno, že Konstantinov skutečně čerpal podnět pro své pozdější dílo z Čechových satirických próz o panu Broučkovi, jejichž třetí část vyšla právě v době Konstantinova pobytu v Praze. I to, že část příhod baj Gaňových se odehrává přímo v Praze, ukazuje na možnost českého vlivu.

Při výběru Čechových povídek pro překlad rozhodovalo pravděpodobně i to, že šlo o práce rozsahem nevelké, poměrně snadné k překladu, a také i to, že většina těchto povídek existovala také již v ruském překladě, který mohl být předlohou a pomůckou překladateli bulharskému.

²⁰ Srov. např. Angel Todorov v předmluvě k německému vydání *Baj Ganju*, Sofia 1971, str. 9.

²¹ Zdenka Hanzová poznamenává v předmluvě k českému vydání *Baj Gaňu* do slovně: „Při svých cestách do Paříže (1889), do Prahy (1891) a do Chicaga (1893) setkával se s různými Bulhary, především bohatými obchodníky, a pozoroval je v cizím, tehdy kulturnějším a civilisovanějším prostředí. Tak poznal v Praze jakéhosi zbohatlíka, naprosto nevzdělaného, přitom však mazaného, který se snažil předstírat, že má vztah ke kultuře a civilizaci. To jej zavádělo do různých trapných situací. A je velmi pravděpodobné, že právě v Praze, ve staré kavárně Slavii, kde často Konstantinov sedával, začal si dělat první poznámky ke svému pozdějšímu dílu Baj Gaňu.“ (Aleko Konstantinov, *Baj Gaňu a jiné prózy*, Praha 1953, str. 6.)

Celkově je možno konstatovat, že do bulharštiny byly překládány hlavně Čechovy humoristické a satirické povídky, zaměřené na kritiku neduhů a nešvarů doby. Zpočátku jsou tyto překlady uveřejňovány výlučně jenom v časopisech, a to především v těch, které měly v programu propagaci myšlenky slovanské vzájemnosti a spolupráce na poli kulturním, zejména literárním. Teprve na počátku 20. století vycházejí první dvě knižní vydání Čechových povídek.

Přímé recenze překládaných Čechových povídek v období do první světové války nenajdeme, což souvisí nepochybně s okolností, že šlo většinou o práce, které Čech otiskoval časopisecky. Dílo Svatopluka Čecha bylo však v bulharském periodickém tisku propagováno několikařádkovými informacemi (většinou ve formě poznámek pod čarou), které byly zařazovány jako doplňky k překladům a jejichž charakter byl kompilativní. S prvními bulharskými pokusy o kritické zhodnocení Čechova díla se setkáváme teprve na začátku 20. století; jsou to převážně příležitostné články k spisovatelovým šedesátinám a pak nekrology po jeho brzké smrti.

Dílo Svatopluka Čecha v bulharských překladech se podílelo na vybudování literární tradice přijímající literatury. Bylo organickým článkem dlouhého řetězu cizích, především slovanských literatur, z nichž čerpala bulharská literatura ve své snaze o dosažení vyšší úrovně a v úsilí o rychlejší začlenění do světového literárního procesu.

SOUPIS BULHARSKÝCH PŘEKLADŮ Z DÍLA SVATOPLUKA ČECHA DO ROKU 1914

- 1) Духът на маркиза, Българска сбирка 1887, IV, кн. 14
- 2) Буреносци. От Св. Чеха, прев. И., сп. Денница 1890, I, кн. 2, стр. 88—92
- 3) На морокия бряг, прев. Д—р Д—чов, сп. Денница 1890, I, кн. 6, стр. 276—279
- 4) Маскарад, прев. Върбев, Искра 1892, кн. 11, стр. 605—611
- 5) Човекът издал стихотворения. Хумореска на Св. Чех, прев. Л. М., сп. Български преглед 1894, II, кн. 2, стр. 36—41
- 6) Гусларово дете. Балада от Св. Чеха, прев. С., сп. Българска сбирка 1895, II, кн. 4, бр. 392
- 7) Заложен характер. Сатира от Св. Чеха, прев. С. О—в, сп. Българска сбирка 1896, III, кн. 10, стр. 1004—1009
- 8) Двубой. Из мемуарите на приятеля ми. Разказ от Св. Чех, сп. Българска сбирка 1897, IV, кн. 1, стр. 73—79
- 9) Бърбумбум! Сатира от Сватоплука Чеха, прев. Ст. О—в, сп. Българска сбирка 1897, IV, кн. 2, стр. 188—202
- 10) Как се четат стихове, прев. К., Българска сбирка 1901, VIII, кн. 7
- 11) Заложен характер. Сатира от Сватоплука Чеха, прев. С. О—в. Препечатено от Българска сбирка с позволение на г. С. С. Бобчев. Издава Георги Ботушаров, за усиление фонда за построяване здание за безплатна ученическа трапезария в София. София, Печатница на Ив. К. Муцев, 1902
- 12) След издаване на стихотворенията. Хуморист. разказ от Св. Чеха, прев. Войводата, сп. Български колоездач 1904, VI, кн. 10—11, стр. 6—11. кн. 12, стр. 4—7
- 13) Св. Чех, Ябълчевото дърво, прев. Сп. Ганев, сп. Българска сбирка 1906, XIII, стр. 57—64
- 14) Св. Чех, Хуморист. разказ, прев. Сп. Ганев, сп. Българска сбирка 1906, XIII, кн. 5, стр. 314—322
- 15) Св. Чех, Гусларово дете, прев. С., Славянска антология, съст. Ст. Чилингиров, София 1910, стр. 60—61
- 16) Св. Чех, Хумористични разкази, прев. Спас Ганев, Всемирна библиотека, н. 50, урежда Ал. Паскалев, Печ. „Либ. Клуб“, София 1911

**SOUPIS BULHARSKÝCH ČLÁNKŮ
O SVATOPLUKU ČECHOVI DO ROKU 1914**

- 1) Спас Ганев, Сватоплук Чех. Из чешката книжнина, сп. Българската сбирка 1906, XIII, кн. 1, стр. 55—56
- 2) Спас Ганев, Св. Чех. По случай 60 — год. му юбилей, сп. Българска сбирка 1906, XIII, кн. 3, стр. 192—195
- 3) Спас Ганев, Св. Чех, сп. Славянски глас 1908, VI, кн. 2, стр. 64—70
- 4) Св. Чех, Двама бележити славянски покойници. „Какво стала по света?“, сп. Българска сбирка 1908, XV, кн. 3, стр. 222—223
- 5) Спас Ганев, В памет на Сватоплук Чех, сп. Българска сбирка 1908, XV, кн. 4, стр. 163—265
- 6) Ст. Чилингиров, Св. Чех (биограф. бележки), Славянска антология, съст. Ст. Чилингиров, София 1910, стр. 174
- 7) Спас Ганев, Св. Чех, (1846—1908) — увод. Всемирная библиотека, к. 50, урежда Ал. Паскалев. Печ. Либерален клуб, София 1911, стр. 3—9

**DIE BULGARISCHEN ÜBERSETZUNGEN AUS DEM WERK
SVATOPLUK ČECHS VOR DEM ERSTEN WELTKRIEG**

Svatopluk Čech gehörte in der Zeit von der Befreiung Bulgariens (1878) bis zum ersten Weltkrieg zu den populärsten tschechischen Schriftstellern in Bulgarien und seine Werke wurden verhältnismäßig häufig ins Bulgarische übersetzt. Es ist jedoch interessant, daß es nicht die besten poetischen und prosaischen Werke von Svatopluk Čech waren, die ihm bei den tschechischen Lesern die größte Popularität erwarben, sondern weniger bekannte kleinere Werke, vor allem kurze Humoresken und Erzählungen. Die poetischen Werke, die den Kern der literarischen Tätigkeit Svatopluk Čechs bilden, wurden mit Ausnahme eines Gedichtes (Šumařovo dítě — Das Kind des Spielmanns) überhaupt nicht übersetzt. Auch aus dem bekannten Zyklus satirischer Erzählungen, deren Held der Prager Hausherr und typischer Kleinbürger Matěj Brouček ist, wurde nichts ins Bulgarische übertragen, obwohl auch in der bulgarischen Literatur ein ähnlicher Typ des beschränkten, ungebildeten Kleinbürgers (Baj Ganju) bei Aleko Konstantinov zu finden ist und sich bei der bulgarischen Leserschaft einer großen Beliebtheit erfreute. Es ist nicht ausgeschlossen, daß sogar gewisse direkte Einflüsse von Svatopluk Čechs satirischen Erzählungen auf Aleko Konstantinov existieren, was umso wahrscheinlicher erscheint, da Konstantinov gerade in der Zeit, als Čech einen Teil der Begebenheiten Matěj Broučeks herausgab, in Prag weilte und hier mit größter Wahrscheinlichkeit seinen Baj Ganju zu schreiben begonnen hatte. Bei den bulgarischen Übersetzungen aus dem Werk Svatopluk Čechs spielten eine wichtige Rolle auch die schon existierenden russischen Übersetzungen, die den bulgarischen Übersetzern häufig als Hilfsmittel dienten.